

HET VERSCHROEIDE LAND

EMILIANO MONGE

Het verschroeide land

Vertaald uit het Spaans
door Arie van der Wal

WERELDBIBLIOTHEEK · AMSTERDAM

De vertaler ontving voor deze vertaling een
projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Las tierras arrasadas*

© 2015 Emiliano Monge

© 2020 Nederlandse vertaling Arie van der Wal /

Uitgeverij Wereldbibliotheek

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Nico Richter

Omslagbeeld © Getty Images / David McNew

Foto auteur © Oswaldo Ruiz

NUR 302

ISBN 978 90 284 2744 0

www.wereldbibliotheek.nl

Inhoud

Het boek van Epitafio 9

Eerste intermezzo

Zo stortte de horizon in 103

Het boek van Estela 111

Tweede intermezzo

Het licht en het vuur zullen terugkeren 257

Het boek van de oerwoudjongens 269

Noot van de auteur 363

Noot van de vertaler 365

Voor Alejandro, Iván en Jose

‘Jij gelooft toch dat de Goden zich niet bekommeren om de dingen van de mensen? Maar zie je dan niet aan al die votieftafels hoeveel mensen ontsnapt zijn aan stormgeweld en veilig de haven hebben bereikt?’ ‘Dat kan best,’ antwoordde hij, ‘want er zijn nergens afbeeldingen van al die mensen die schipbreuk hebben geleden en verdronken zijn in zee!’

Cicero, *De Goden (De Natura Deorum)*,
vertaling Vincent Hunink, 1993

Het boek van Epitafio

I

Het gebeurt ook wel overdag, maar deze keer is het 's nachts. Midden op de kale vlakte die de bewoners van de omringende dorpen Ojo de Hierba¹, oog van gras, noemen, een open plek omringd door massieve bomen, eeuwenoude lianen en wortels die als slagaders oprijzen uit de aarde, is plotseling een fluit-signaal te horen, gevolgd door het knarsende geluid van een startende benzinemotor, waarna vier enorme schijnwerpers de duisternis uiteenrijten.

Zij die van heel ver komen blijven geschrokken staan, krimpen ineen en proberen naar elkaar te kijken: ze worden echter verblind door het felle licht van de schijnwerpers. Terwijl ze dicht naar elkaar toe bewegen, de vrouwen naar de kinderen en de kinderen naar de mannen, beginnen zij die al dagen hebben gelopen over hun angsten te zingen.

*Iemand floot en er gingen lichten aan...
we konden niet voor ons uit kijken...
we kropen dicht tegen elkaar aan...
niets dan bange lichamen.*

1 Zie de noot van de vertaler over eigennamen op p. 365.

De woorden van de wezens wier lichamen ernaar verlangen één enkel lichaam te zijn doorkruisen de ruimte, en de man die heeft gefloten fluit opnieuw en doet een paar stappen naar voren. Recht voor hem lost het gonzen van het oerwoud langzaam op, zoals kort daarvoor de schaduwen zijn opgelost, en heel even is alleen het geprevel te horen van de mannen en vrouwen die de grens zijn overgestoken.

Sommigen zeiden: ze hebben ons verneukt... we zijn geen zak meer waard... anderen wilden iets zeggen zonder iets te zeggen... alsof ze aan het bidden of de woorden aan het berkauwen waren.

Luisterend naar dit geroezemoes, maar zonder er verder aandacht aan te schenken, neemt de man die hier de leiding heeft zijn pet af, veegt met zijn hand over zijn voorhoofd, draait zich om, en onthult daarmee zijn gezicht. In eerste instantie is er niets bijzonders te zien aan deze man, die nu allebei zijn armen heft en met een nieuw fluitsignaal de jongens die de krachtige schijnwerpers bedienen in beweging zet.

Na een paar meter te hebben gelopen horen de vier mannen die de krachtige schijnwerpers over het gras voortduwen hun baas nogmaals fluiten en blijven ze staan. Teverden gapend kijkt de man die hier de leiding heeft achterom naar een oude pick-up en glimlacht bij het zien van de vrouw die in de auto zit te dommelen.

Wat betreft de mannen en vrouwen die dagen geleden uit hun land zijn vertrokken, zij hebben het gevoel, zodra de netten van licht waarin ze verstrikt zijn geraakt niet nauwer meer om hen sluiten, dat zich iets losmaakt uit hun ingewanden en ze kruipen dichterbij elkaar toe, daarmee hun angsten omvormend tot één enkele angst en hun hol klinkende stemmen

tot één enkele stem. De verbazing neemt af en de ontzetting vult zich met vragen.

*We wisten niet wat er gebeurde... of dat misschien
nog wel maar niet wat er zou gaan gebeuren...
ze begonnen te praten: wie ziet er iets...
jullie daar aan de andere kant... wie?*

De kracht van de lichtbundels die vorm geven aan de ontastbare tralies verhindert hen die van ver komen iets van hun omgeving waar te nemen: niet de bergen die ze al een tijd geleden zijn overgetrokken noch het oerwoud waar ze kort hiervoor waren noch de muur van vegetatie die ze hebben geschonden om de open plek te bereiken waar ze werden opgewacht door hun ontvoerders, van wie de leider nog altijd staat te kijken naar de vrouw die daar in de pick-up ligt te slapen.

Terwijl hij opnieuw zijn pet afneemt en weer opzet, wendt deze man, die een grote neus blijkt te hebben, zijn blik af van de vrouw die hij al kende in El Paraíso, het paradijs, draait zijn hoofd opzij en maakt werktuiglijk de balans op van zijn goederen en mensen: daar zijn al zijn jongens, zijn enorme pick-ups, zijn grote trailer, de twee oude pick-uptrucks met houten lattenopbouw, drie motorfietsen, zijn krachtige schijnwerpers en die benzinemotor die op datzelfde ogenblik begint te haperen.

Door die plotselinge oprisping, die duidelijk maakt dat de machine op het punt staat het te begeven, is de man met de grote neus en de zware wenkbrauwen die hier de leiding heeft en die luistert naar de naam Epitafio, meteen op zijn hoede: ik heb jullie toch gezegd dat hij binnenkort naar de kloten zou gaan! Hoofdschuddend mompelt de man, die behalve die neus

en wenkbrauwen ook nog een paar buitengewoon volle lippen heeft, iets onverstaanbaars en loopt geërgerd naar de motor, die nu hevig staat te schudden.

Zijn pas versnellend neemt Epitafio, wiens gezicht er altijd uitziet alsof het opgezwollen is, opnieuw zijn pet af, wappert daarmee de rook weg die hem omhult zodra hij bij het apparaat aankomt, knipt zijn zaklamp aan, gaat op zijn knieën zitten en begint verschillende hendels over te halen. Even later houdt het gesputter op en komt Epitafio overeind, knipt zijn zaklamp uit maar blijft intussen wantrouwig staan luisteren naar het knarsen van de motor, zoals een arts de borst van een zieke patiënt beluistert.

Die houdt het niet lang meer vol... zo veel tijd hebben we vandaag niet, denkt Epitafio, en hij draait zich om en begint naar de oude pick-up te lopen: zijn oren, nergens in het bijzonder op gespist, vangen de geluiden op die het oerwoud in zijn donkere uur uitstoot: de brulapen krijsen, in de beek kwaken de kikkers, in de lucht piepen de vleermuizen en de cicaden zoemen in het gras.

Hoogstens een uur... vandaag is er geen tijd om ze uit te kiezen, peinst Epitafio wanneer hij bij zijn oude pick-up aankomt, en terwijl zijn gezicht verstrakt kijkt hij naar zijn spiegelbeeld in de autoruit. Dan richt hij zijn blik op de door licht omheinde ruimte en ziet hij de wezens die daar de massa vormen wier stem nu nadrukkelijk uiting geeft aan *de angsten die plotseling bezit hebben genomen van hun hoofden*.

*Mij is dit al eens overkomen in Medias Aguas...
we waren geen zak meer waard... ik heb me door
puur geluk weten te redden... ze sloegen ons... ze
sleepten ons over de grond en sloegen ons weer.*

Tot overmaat van ramp zijn het er nog nooit zoveel geweest, zegt Epitafio bij zichzelf, zonder zijn blik af te wenden van de in het licht badende massa in het middelpunt van de nacht, en terwijl hij zijn pet afzet, een rode pet met op de voorkant een springende albinoleeuw, loopt hij weg van zijn oude pick-up: die grote vent daar is in elk geval voor mij.

Ergens in het midden van die massa, tussen de lichamen van een kromme oude man en een meisje met een groot hoofd, is een reusachtige jongeman te onderscheiden.

Als hij zich voorstelt wat die reus voor hem en zijn jongens zou kunnen betekenen, raakt Epitafio opgewonden en staat hij op het punt nogmaals te fluiten, maar ergens in het oerwoud brult de panter uit deze landstreken. Wanneer de jaguar weer zwijgt, fluit Epitafio ten slotte toch en komen de vier mannen die de krachtige schijnwerpers bedienen opnieuw in beweging.

Nadat ieder van hen tot vijftien heeft geteld, blijven deze vier mannen staan, kijken om naar hun baas en beantwoorden voor het eerst zijn gefluit. Dit onverwachte concert maakt dat een paar kinderen op de grond gaan liggen en verhevig de angsten van de mannen en vrouwen wier lichamen van steeds dichterbij worden verlicht.

*Laat je niet op de grond vallen... ze schieten op iedereen
die ligt... zo was het ook in Medias Aguas... daarna
werden ze in nylon gewikkeld... geef er niet aan toe!*

Precies... we hebben niet veel tijd vandaag... we moeten deze zo snel mogelijk verkopen! denkt Epitafio, door zijn oogharen toekijkend hoe zij die uit andere landen komen zich ontdoen van hun balen en bundels en zich vervolgens op de grond laten vallen. Dan, terwijl hij zich omdraait en zijn pet weer opzet, loopt de man die door zijn mannen heimelijk Grootbek wordt

genoemd terug naar zijn oude pick-up, waar de vrouw die de leiding overneemt als het zijn beurt is om uit te rusten nog altijd ligt te slapen.

Misschien moet ik haar wakker maken, overweegt Epitafio met een blik op de autoruit en hij staat op het punt op het raampje te kloppen als de panter uit deze donkere bossen opnieuw brult in de verte. Maar het komt niet door dit gebrul dat de arm van Epitafio verstijft: kijkend naar de vrouw die hij zo liefheeft herinnert hij zich plotseling wat zij kort daarvoor tegen hem had gezegd: herinner me eraan dat ik je iets moet vertellen... als ik wakker word zeg dan tegen me: je wilde me iets vertellen.

Als ik haar nu wakker maak wil ze me vast niets meer vertellen, zegt Epitafio bij zichzelf, en zich omdraaiend richt hij al zijn aandacht weer op de verlichte ruimte: met die daar zijn het er negen... en met die drie erbij, dat is geloof ik elf... plus die zes maakt achttien... het zijn er nog nooit zoveel geweest... met die vijf daar... en die aan de andere kant... ik weet niet meer op hoeveel ik nu zit... het moeten er een stuk of veertig zijn... meer... misschien wel vijftig.

Opnieuw zijn pet afnemend en weer opzettend, schudt Epitafio zijn hoofd en stelt zich ermee tevreden dat het een heleboel mensen zijn die hij daar ziet, dan brengt hij twee vingers naar zijn mond en fluit voor het eerst een paar tonen achter elkaar.

Die fluittonen, kort en aaneengeregen, doen twee in de massa verborgen jongens opschrikken. Zich met ellebogen en schouders een weg banend duiken deze jongens, die in het oerwoud zijn geboren en die de mannen en vrouwen dwars door de jungle tot hier hebben meegevoerd, op uit de massa en roepen: hier zijn we!

*Ze hebben ons bedrogen... die twee klootzakken,
bijna kinderen waren het nog... en ze zijn daar lachend
weggegaan... ik heb ze horen lachen toen ze wegliepen...
daarna heb ik ze niet meer gezien.*

Zonder dat een van beiden omkijkt komen de twee oerwoudjongens bij de grens van licht en schaduw: hier zijn we al! Dan, eenmaal buiten de lichtkring, blijven ze allebei staan, laten hun ogen wennen aan het donker, gaan op zoek naar het silhouet van Epitafio en lopen als ze dit gevonden hebben naar hem toe.

Maar voordat ze bij de man die de leiding heeft aankomen, verheft zich voor de jongens een enorme schaduw en laten ze zich allebei geschrokken op de grond vallen. Beschut tegen de lachsalvo's van Epitafio door het oorverdovende geklapwiek van de opvliegende zwerm vogels die in het hoge gras lagen te slapen, springen de twee jongens op, zetten zich weer in beweging en verbergen hun schaamte over deze nederlaag in hun eigen koninkrijk.

'Jullie hoeven niet zo te schrikken!' roept Epitafio, die is opgehouden met lachen.

'Schrikken? Wij?'

'We hadden ze niet gezien.'

'Jullie hebben woord gehouden.'

'Dat had ik toch gezegd,' bevestigt de oudste van de twee oerwoudjongens.

'Dat had hij toch gezegd.'

'En wanneer komt de volgende?'

'Dan moet u eerst úw belofte nakomen.'

'Als u ons betaalt wat u hebt beloofd, dan zegt u maar wanneer,' antwoordt de jongste van de twee oerwoudjongens.

Na een korte stilte brengt Epitafio zijn linkerhand naar zijn broekzak en terwijl hij de bundel bankbiljetten tevoorschijn haalt om aan de jongens te geven, drukt hij even op zijn blaas. Ik moet pissen, zegt hij als hij het geld overhandigt, waarna hij zijn broekriem losmaakt en eraan toevoegt: kan ik dan nu zeggen volgende donderdag zelfde tijd? Prima... afgesproken, belooft de oudste van de twee jongens, en hij draait zich om, trekt de jongste aan een hand met zich mee en loopt weer in de richting van het oerwoud.

Terwijl zijn lichaam zich leegt, kijkt Epitafio toe hoe de twee jongens over een boomwortel springen en het dichte toneelgordijn van lianen aftasten. Hij ziet echter niet hoe ze verdwijnen achter de groene muur die de open plek scheidt van het oerwoud, omdat de benzinemotor opnieuw begint te haperen en hij zijn blik weer gretig richt op de oude pick-up: verdomme... ik zal haar wakker moeten maken.

II

‘Hoe vaak heb ik het nou al tegen je gezegd?’ zegt de vrouw die net wakker is geworden op geërgerde toon, en ze voegt er nog aan toe: ‘Ik heb al een paar nachten niet geslapen.’

‘Ik wilde je niet wakker maken,’ herhaalt Epitafio, en voordat de vrouw hem nogmaals verwijten kan maken, gaat hij verder: ‘De lichten dreigen uit te gaan... de motor staat nu echt op het punt het te begeven.’

‘Ik kan niet in slaap komen en als ik dan eindelijk slaap maak jij me wakker,’ klaagt de vrouw weer, naar hem opkijkend. ‘Je weet hoe erg ik haar mis, maar dat kan jou niks schelen!’

‘Waarom zeg je dat... verdomme... begin je nou weer!’ stamelt Epitafio, en terwijl hij nu ook haar aankijkt probeert hij duidelijk te maken: ‘Je weet best dat het me wel kan schelen... maar we hebben nu geen tijd.’

‘Waarom denk je dat ze het gedaan heeft?’

‘Wat maakt het uit waarom ze het gedaan heeft?’

‘Op die manier... waarom verdomme op die manier?’

‘Zo voelde ze niets,’ vermoedt Epitafio: ‘Of dat moet ze gedacht hebben... dat ze zo niets zou voelen.’

‘Denk je echt dat ze dat heeft gedacht... dat ze het zo heeft gepland?’

‘Wat ik denk is dat we moeten uitstappen,’ zegt Epitafio

streng: ‘Gaan uitkiezen zolang de lichten... de motor kan er elk moment mee ophouden.’

Terwijl hij zijn blik afwendt van de vrouw die nu zit te gapen, draait Epitafio zich om op de stoel van zijn oude pick-up, haalt een muntje tevoorschijn, houdt het even tussen zijn vingers, gooit het dan in de lucht, volgt de boog die het beschrijft, vangt het op en laat het met een klap neerkomen op het dashboard. Kop of munt: adelaar of zon?

Draaiend aan het volumeknopje van haar gehoorapparaat kijkt de vrouw met die tegenstrijdige gelaatstrekken: het is moeilijk te geloven dat die kleine neus zich bevindt boven die grove mond en onder die amberkleurige en diepliggende ogen, naar de hand van Epitafio en zegt: waarom vraag je me dat als je toch wel weet wat ik kies?

Wanneer Epitafio zijn hand optilt, roept de vrouw bij wie in haar gezicht drie ongelijke maar even aantrekkelijke persoonlijkheden zijn te onderscheiden: haar schoonheid is een regelrecht raadsel, opgetogen uit: ik mag weer eerst! Jij mag altijd eerst... ik heb nog nooit een toss van je gewonnen! beklagt Epitafio zich, en na het muntje in de asbak te hebben gegooid, waarin twee sigarettenpeuken opspringen en een wolkje as wordt opgehoest, smeekt hij haar, zich tegelijk realiserend dat hij dat niet zou moeten doen: als je maar niet die grote kiest.

Welke grote bedoel je? informeert de vrouw die gek is op Epitafio, en terwijl ze de zonneklep aan haar kant van de auto naar beneden klapt en haar gezicht in het spiegelte kijkt, doet ze een paar keer achter elkaar haar mond open en dicht. Daarna brengt ze twee handen naar haar nek, verdeelt een haarlok in drieën en begint te vlechten, daarbij haar schouders, nek en ranke hals ontblotend, waar haar naam: Estela, in gouden letters aan hangt.